

1. PODLE (534) *praep i av*

praep (522), *av* (12).

podle (429), **podla** (87), **pole** (18), **[podlej]**; *podla* *LeszczRzecz*, *KochDz*; *pole* *KochPieś*; *podle* : *podla*: *pole* *ZapWar* (18:72:3), *LibMal* (10:–:6), *RejFig* (7:1), *RejZwierz* (4:1), *BielKron* (46:1), *Mącz* (36:–:5), *OrzQuin* (1:2), *SienLek* (6:2), *HistRzym* (14:1), *RejPos* (20:1), *BielSpr* (6:–:1), *Strum* (9:2:2), *PudłFr* (3:1), *SarnStat* (16:1).

o oraz e jasne; w *podla* a *pochylone*.

Sł stp: *podla*, *podle*, *pola*, *pole*, *Cn*: *podle*, *Linde XVI – XVIII w.*: *podle*, *podla*.

I. Przyimek (522) :

A. Cum G (522) :

1. *Wskazuje na usytuowanie jakiegoś przedmiotu lub osoby w niedużej odległości od innych: blisko, przy, obok; nad; iuxta* *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Cn*; *circa* *HistAl*, *PolAnt*, *Mącz*, *Vulg*; *ad*, *secundum* *Mącz*, *Vulg*, *PolAnt*, *Cn*; *prope* *PolAnt*, *Mącz*, *Cn*; *secus* *PolAnt*, *Vulg*, *Cn*; *proxime* *Mącz*, *Modrz*; *super* *Vulg*, *PolAnt*; *ex latere* *Vulg*; *apud*, *in lateribus* *PolAnt*; *in ovinia* *Mącz*; *propter*, *proximus* *Cn* (383) : Ia kom ya [...] nyeszbył slvzebnycze vrazdzoney slachathnego yana szelygy anym yey zadal rany krwawey gwalthem w raka prawą polye lokczya *ZapWar* 1509 nr 2069, 1550 nr 2674, 1551 nr 2684 [2 r.], 1553 nr 2685 [2 r.]; *BierRaj* 20v; zaprawdę powyedam thobye yze podle maye [lege: mnie] thuta stogy angyol bozy. *PowUrb* +4; *OpecŻyw* 86, 94v, 144v, 145 [2 r.], 145v (10); NAprzod lekarz fiadłszy podle chore^{so} ochotnie, [...] ma wziąć prawą rękę choremu *FalZioł* V 12v, I 46c, II 3a, IV 31c, V 12v, 58, 70; *BielŻyw* 78, 99, 114, 128, 147, 149; *March*³ V8v [2 r.]; *RejPs* 190; Iích v Mortarwayfza Murarzewy welpyączky zwaczka groffi 44 pyenyedzy wzyall lyezacz polye nyego na lawye. *LibMal* 1547/126v, 1544/81v, 93 [2 r.], 1545/101v, 107, 1546/112v (16); *RejKup* v8v, cc6v; Były thám podle rzeki pálace piękne bárzo miłternie poltáwione *HistAl* F6; A to fą zbory czártowfkye/ który [...] gđzye może dźiwnymi obyczáymi ludźye zwodzi. A wedle przyflowya nálfego polfkyego/ podle kofcyoła kárczmę buduye. *KromRozm III* A6v; *GliczKsiąż* H8v [2 r.]; *RejWiz* 27, 29v, 31, 41, 46 (12); á fiadł Abner podle Krolá *Leop* 1.Reg 20/25, *Num* 2/5, 3.Reg 3/20, *Ez* 10/6, 16, 43/8 [2 r.] (12); *KochZuz* A4; STátecznego przywiedli/ łotrowie do pániey/ Do dobrej towarzysfzki/ fiadł łobie *podla* niey. *RejFig* Aa7, Cc2v, Cc4, Cc4v, Dd5 [3 r.]; *RejZwierz* 2, 12, 42, 131, 139v; á wředfzy młodziency znaleźli ią vmárłą/ á wyniozłzy pogrzebli ią podle mężá iey *BibRadz Act* 5/10, 2.Reg 24/6, *Cant* 1/7, *Ez* 10/6, 45/7 [2 r.], *Tob* 2/10, 2.*Mach* 4/41, *Luc* 5/1; *OrzRozm* H3 [2 r.]; *Astare ad tumulum*, id est, *iuxta* stare, Podle grobu ftác. *Mącz* 418a, 25a, 97a [2 r.], 122c, 178a, 179d [2 r.] (25); wygorzáło wfzythko *podla* muru około S. Anny *BielKron* 397v, 12v, 19v [2 r.], 20, 37 [2 r.], 37v (41); *OrzQuin* G2v, K3; day żyłę otworzyć v nogi w fpárze/ *podla* wielkiego pálca. *SienLek* 125, 24 [2 r.], 35v, 81, 114, 125, 188; *RejAp* 188; vkazawfzy ná kilku trędowátých/ którzy przed krolem/ rzędem podle fiebie ftali. *GórnDworz* P8, P5, P7v, R8, Aav; *HistRzym* 12v, 32v, 46v, 52, 53v (11); *RejPos* 1, 4, 18, 64v [2 r.], 124v [2 r.], 247v; *BielSat* D3v; A Flegmátik zálie chrapie/ fapi/ fpi/ [...] á przedfię y omácmie koflá podle fiebie máca. *RejZwierz* 3v, 24 [2 r.], 34, 65, 75v, 86v (15); *BielSpr* 8v, 51v, 70; rozmawiaią o tobie zá ściáną (*marg*) wł: Podle ścián/ to ielt/ potaiemnie. (-) *BudBib Ez* 33/30, 3.Reg 21/1, *Ez* 10/6, 9 [5 r.], I 411d *marg*, *Am* 6/10, *Eccli* 14/24; *Strum* 12v, K, K2v, M4v,

N4v [2 r.], Q2; *CzechRozm* 123v, 199v; *ModrzBaz* 93 [2 r.], 123; *SkarŻyw* 126, [237]; *ZapKości* 1579/2v, 1580/7 [3 r.], 1581/17v, 1584/43, 1585/61v; Prułowice też poštáwili dwá Zamki przeciwko Krzyżakom/ ieden nád Wisłą/ wyłzey Toruniá/ [...] drugi podle Toruniá *StryjKron* 295, 275, 400; *CzechEp* 170; *KochPhaen* 11; *KochMRot* Cv, C2; *ReszList* 154; *PudłFr* 28; *ArtKanc* E15; *BielRozm* 29; áli kule z pułhakow imo vcho lecąc wczorá podle mnie dwu/ dźiś przedemną iednego zábili *GórnRozm* A3v, D4, F2; *ActReg* 29, 85, 142; *GórnTroas* 58; *GrabowSet* Q4; *KochAp* 13; *LatHar* 162; Ktorego dom był podle bożnice [*domus erat coniuncta synagogae*]. *WujNT Act* 18/7, s. 7 marg, *Luc* 2/9, 5/1, 9/47, 10/32 (12); *JanNKarGórn* H, H2; *JanNKarKoch* G2; Otolł w nałchym piłmie podle c. połpoliczie kładą z. *JanNKarOrz* F3v; *KmitaSpit* B4; *KlonWor* 2 [2 r.], 68; [*DiarPos* 209].

Połączenia: »blisko podle« (1): day mi winnicę twoię [...] / bo iełt bliłko podle do^{mv} mego [*qua est propinqua domui meae*] *BudBib* 3.Reg 21/2.

»jeden podle drugiego« (15): zbudwáli [!] mołt ná Tybrze z łodzi/ łtáwiáiąc iedną podle drugiey od brzegá do brzegá. *BielKron* 102, 314v, 452v; *Continens*, Ułtáwny/ dotykájący fie/ To zwłázczá co yełt yedno podle drugiego *Mącz* 447a, 335a [2 r.], 447b, 453c, 465a; *SPráwić Ludzi* s tarczą á z drzewcy [...] ná Vffce máłe po łześci Koni álbo po czterzy/ [...] rzędem ieden podle drugiego *BielSpr* 72, 29v, 63v [2 r.]; *Strum* G, K.

»rząd podle rzędu« (1): Y rofkazał im [*Jezus*] połádzic włzytki/ rząd podle rzędu [*secundum contubernia*] ná żieloney trawie. *WujNT Mar* 6/39.

»tuż podle« (1): Tedy krol rzekł kniemu/ [...] będziefz fiadał tułz podle mnie [*et proximus mihi sedebis*] *BudBib* 3.Esdr 4/42.

W charakterystycznych połączeniach: *siedzieć* (*sieść itp. podle [kogo]* (38), *podle [czego]* (10); *sta(ną)ć* (*postawić itp.*) *podle [kogo]* (25), *podle [czego]* (31).

Wyrażenia przyimkowe: »podle boku« (5): Bardzo służy cudni mietz podle mego boku/ takież też gromádá drow podlie mego płotu. *March*³ V8v; *LeszczRzecz* A3; Lotr też ná Krzyżu podla boku Páńłkiego wiłząc/ [...] ták mówił *OrzQuin* P3; *PudłFr* 67; Tobie tego życzymy/ byś górného Thronu Doznał we włzem pomocy Iowilzá włádného/ Máiąc ták drogi kleynot [*cną żonę*] podle boku łwego. *OstrEpit* A3.

»podle drogi« = *circa a. secus viam PolAnt, Vulg; super viam, in via PolAnt; secundum viam Mącz; iuxta iter a. viam Vulg* (47): Orzech ieden podle drogi łtał/ Koždy z niego orzechy rwał *BierEz* P3, F2v, L3; *OpecŻyw* [61], [61]v, 73v, 74; *OpecŻywSandR nlb* 3; *TarDuch* B7; *WróbŻołt* 139/6, *LubPs* ee2v; *KrowObr* 57; *RejWiz* 133v, 138; *OBiełzono* ná Dębie/ chłopá podle drogi *RejFig* Dd5; *BibRadz* 1.Reg 26/3, 4.Reg 18/17, *Mar* 4/15, *Luc* 8/5, 12; *BielKron* 320, 464; *Diverticulum*, Kárczmá/ gošciniec nád drógá álbo podle drógi leżáci. *Mącz* 487d, 231a; A ták to łwięte nałnienie páda podle drogi/ podle omyłnego á niedbáłego łerczá twoiego/ á nie przymie fie w nim *RejPos* 64v, 62, 62v, 63, 64, 64v [3 r.] (13); *RejZwierc* 101, 105v, 217; *KochDz* 107; *ArtKanc* K18; *WujNT Mar* 4/4, 15, 10/46, *Luc* 8/5, 12.

a. *Wzdłuz* (15) : Małpież niekiedy łáczen był/ Podle morzá łobie chodził *BierEz* Q, M4; *ZapWar* 1522 nr 2287; Iedź prętko podle łála/ będzyc łie thák zdáło/ Izeby ono drzewo mimo cię byeżáło. *RejWiz* 112; *BibRadz* I 2a marg; *BielKron* 285; *Legere littus*, podle brzegu łie wieśc. *Mącz* 187b;

LeopPrzepSamb b4; *HistRzym* 64; idźiż z miarą podle łznura/ mierząc kędyby miarą vkażowála wyžéy nad łznur *Strum* F3, Dv, 13, K.

Połączenie: »jeden podle drugiego« (1): *Pertendere*, Iedno podle drugiego rozciągáć/ y pomierzáć porównáwáć. *Mqcz* 445d.

Wyrażenie przyimkowe: »podle bokow« (1): *Laterenses* - Wodzowie podlie bokow chodzaci. *Dicti sunt laterenses quod latus claudant. Calep* 586a.

b. *W spisie treści – odsyła do odcinka tekstu oznaczonego daną literą; pod; ad Cn* (4) : Wątroby twardość y fiedziony rołpádzá, *Lift*, 9, podle B *FalZioł* ++2v, ++3v, ++4c, d.

2. *Wskazuje na kolejność w czasie; tuż po, zaraz po* (11) : Tamże Szłowaci podle Grekow ziemie na zachod flonca pofiedli [*Slavi itaque mox post Graecos ad occidentem terras possederunt*] *MiechGlab* 42.

Połączenie: »dzień po(d)le dnia; rok podle roku; noc pole nocy« = *dzień w dzień itp.* (7;2;1): *De die vivere cum perditis*, Dzień pole dnia łoftowáć/ álbo ná rołpułtę łie vdáć. *Mqcz* 78b; *WujJud* 101; *BielSjem* 7; [*furta strapiona*] Ale iefli mię łmutná ciężkié rázy bolá/ Niemnieyłzá mam przed owym nędznikiem niewolá/ Co tu noc pole nocy płácze mi nád głowá *KochPieś* 29; *GostGosp* 102, 112; á ták záwždy rok podle roku zobopolnie [*semper vicibus alternatis JanStat* 852] tákowégo wybiéráczá ná koždy rok niech połtánawiáią: który [...] pieniádze [...] w Niedzielę w ręce oboim niech odda *SarnStat* 1075, 103,149, 857; [*Leop 2.Petr 2/13 (Linde)*; *ŹródłaEkMalb* II 51].

3. *Zgodnie z kimś lub czymś, stosownie do czegoś; secundum JanStat, Cn; ad, causa, ex, penes, pro, secus Cn* (124) : [*kamfora*] Ma mocz zwieraiáczá/ ocieraiáczá podle pirwłzego łłopnia. *FalZioł* I 70c, I 142a.

a. *Wskazuje na to, czym ktoś się kieruje w postępowaniu* (28) : Takież j rozum przeto ma chowan być aby łie podle niego łprawowano. *BielŻyw* 92.

α. *Wskazuje na normy, nakazy, zalecenia, zwłaszcza prawa* (27) : Iako oczecz moy phalk zadzyerszal pothla lystu xanszanczego vyzse trzech lath wpokogyuu [!] namalem Rybyu *ZapWar* 1508 nr 2040, 1507 nr 1980, 1509 nr 2061 [2 r.], 1545 nr 2646 [2 r.]; *MetrKor* 34/133; Sprawiłłfy włłytko podle zákonu/ połłła panna ku Ieruzalem *OpecŻyw* 26v; y włzedł [*Aleksander*] do miałta podle rołkazania bífkupa *BielŻyw* 156; wywodzancz tho bycz polya krolya ye⁸⁰ M. podlye navky kthoram myal od pana stharołthy Haliczkiego. *LibLeg* 7/99v; *ComCrac* 14v; tedy tákové dobrá podle náłazku Séymowégo [...] będziem powinni [...] wróćić *SarnStat* 94, 72, 77 [2 r.], 97, 232 [2 r.], 487, 851.

W charakterystycznych połączeniach: *podle artykułow, konstytucyjej* (2), *listu(-a)* [czyjego] (2), *nalazku* [jakiego], *nauki, poruczenia* [czyjego], *prośby, przywileja* (3), *rozkazania, statutu* [jakiego] (3), *uchwały, zakonu, znowy*.

Wyrażenia przyimkowe: »podle obyczája(-u) (a. zwyczaju)« (4): *ZapWar* 1545 nr 2646; *MetrKor* 34/134; Thá podle czáłu thego obyczáią vmiáłá gáść á plęłáć *HistRzym* 12v; *SarnStat* 724.

»podle praw(a) (a. ustawienia prawa)« (3): *BielŻyw* 9; *ZapWar* 1545 nr 2646; áby żaden Stárołtá y vrząd iego nie śmiał wıęcéy wıćięgáć od tákowégo wzdánia/ iedno podla práwá pięc grołzy *SarnStat* 819.

b. *Wskazuje na uwarunkowania: zależnie od czegoś* (11) : nám daiątz naukę/ abyłłmy nie czćili komu dlá dwornołci ie⁸⁰ albo téż niełłuzylı/ iedno podle potrzebnołci ij dobroci onego komu má

bytz polluga. *OpecŻyw* 43; niekthore rzeczy z ziemie wyfzle: fą gorącego y fuchego przyrodzenia, [...] Niektore zimnego/ wilgotnego z fuchofcią/ iako kthore podle fwego flożenia wyfzłego albo theż niífzego. *FalZioł* [*4], [*4]; *BielŻyw* 102; *MetrKor* 61/35; *Leop* YY4v; Odpowiedział iey Apolon. Widzę cie wftydliwą á fláchetną dziewczkę/ ále iákożeś kolwiek mądra podle twych lat/ będę ftożą mówić ty mey rzeczy nie porozumiesz. *HistRzym* 23v, 69v; *SarnStat* 1059, 1188.

W charakterystycznych połączeniach: podle człowieczeństwa [czyjego], dobroci [czyjej], łaski, potrzeby [czyjej], powołania [czyjego], wiadomości, zmieszania.

Wyrażenie przyimkowe: »podle [czyjej] głowy« (1): KAżdému/ widzę/ podle iego głowy Doftáie dofýc rozmaitéy mowy. *PudłFr* 33.

c. *Wskazuje na wyraziciela opinii (1) :*

Wyrażenie przyimkowe: »podle [czyjego] zdania« (1): té wody/ podle Gálenowého/ y wfyfłkich infzych/ zdánia/ rozgrzewác/ á ciálá wyfufzác powinne *Oczko* 13.

d. *Zgodnie z brzmieniem tekstu, tak jak jest napisane; zawsze w formule prawnej: »podle pozwu, skaźni« [75:3] (78) :* Yakom ya nyeprzyyachal szampopyąth na gymyenyne nayego napowsehyno [...] any mv zadał dzyesyaczy ran krwawych gy szynych gwalthem podla poschw Thakomy pomoschy bog. *ZapWar* 1502 nr 1907; yakom ya nyeprzyyál swyadestwa dosthathecznego oth pana doctora [...] na zalobą sliachatnego mykolayą [!] regulky skomornyk o dług stha kop groschy pulgroszczeh podlia skasny sandowey *ZapWar* 1528 nr 2458, 1502 nr 1906, 1908, 1909, 1504 nr 1912, 1918 (50).

Połączenie: »i dalej podle pozwu, skaźni« (26:2): yakom ya nyeprzyyál szdzyesyanczą voszow [...] anym na swą groblya vosyl gwałtem gy daley podlya poswu thako my bog pomoszy gy wsythczy swyaczy. *ZapWar* 1512 nr 2141; ysch sliachathny yan vysnyewsky [...] nyevziały [!] gdvív dziesthv hy osmy vyeprzov karmnych osmy volov karmnych [...] a ny thego naswoy pozithek nyeobroczył hy daley podle glovnego posviv thako my bog pomosz *ZapWar* 1532 nr 2472; anym ya Groził sliachathnemv mykolayovy regule hy iego hurządnykovy hy daley podlie skasny thako my bog pomosch etc. *ZapWar* 1533 nr 2441, 1506 nr 2024, 2030, 2035, 1507 nr 1989, 2025 (28).

e. *Tak jak ktoś chce, ku czyjemuś zadowoleniu (4) :* Optabiliter – Podlie winfzowania. *Calep* 735b.

Wyrażenia przyimkowe: »podle [czyjej] myśli« (1): dafz im odpowiedź podle ich myfli [*locutusque fueris ad eos verba bona*] *BibRadz* 3.Reg 12/7.

»podle swojej głowy« (1): Któr yfye [!] tám fprawował podle fwoiéy głowy/ Nie pátrzáiac vkłonu/ áni dworfkiéy mowy. *PudłFr* 25.

»podle woli« (1): Ad votum – Podlę woły, kmifzly. *Calep* 30a.

4. *Wskazuje na porównanie (1) :* nafienie Pafternakowe ieft wiefzzy moczy na ty to choroby niżli korzenie dla wilkości ktora wiefzfa w nafieniu niżli wfamey marchwi. Ale korzenie podle niego pafternakowe ieft mnieyfze nakażdą ftych niemoczy. *FalZioł* I 105b.

5. *Oprócz (2) :* [*Tales*] Ten pirwfzy mędrzem nazwan ieft, podlektoregoż y innych fiedm takież nazwano. *BielŻyw* 1, 105.

****** *Bez wystarczającego kontekstu (1) :* Significat secundum aurem, Podle vcha. *Mącz* 378a.

B. [*Cum I: pod poniżej*: A iż jeszcze z tak wąskiego otworu nie mogłaby się cała ława [*tj. bryła soli poziomo ociosana*] dobrze podbić bez skażenia bałwanów, tedy czynią ławę pojedynkową, podle którą naprzód z owego otworu odbijają. *LustrKraak* II 96.]

II. *Przysłówek; w pobliżu, obok, w małej odległości; iuxtim Mącz, Calep, Cn; iuxta Mącz, Cn; pone, proxime Mącz; in proximum, in vicinia a. vicinitate, propter, proxime vicinia Cn (10) : iuxta frico.* Podle drapię/ Przi drápuię. *Mącz* 136d; Pone item adverbium, Przy/ podle. *Mącz* 309c, 179d, 326a; A Kleynoty Koronę ná ołtarz włożono/ Wino s chlebem Ofiarę podle poštawiono. *StryjWjaz* C2, C2v; Y trąci go wbok Przeor Páryfki/ ktorj podle siedział mowiąc: Doktorze/ v krolewskiegoś ftołu *SkarŻyw* 202, 118; *Calep* 573b.

[*Połączenie*: »tu podle«: Comigrauit huic uicinae. Wprowadziłá fie tu podle (uel) przez dziedzinę. *TerentMatKęł* A5.]

*** *Bez wystarczającego kontekstu (2) : iuxta, Prope, propter – Podlie Calep 573a, 961b.*

Synonimy: I.A.1. blisko, nad, przy; a. wzdłuż; b. pod; 2. po; 3. wedle; 5. krom, kromia, okrom, oprócz; B. pod; II. blisko, blizu, niedaleko, opodal, przy.

AK, AL